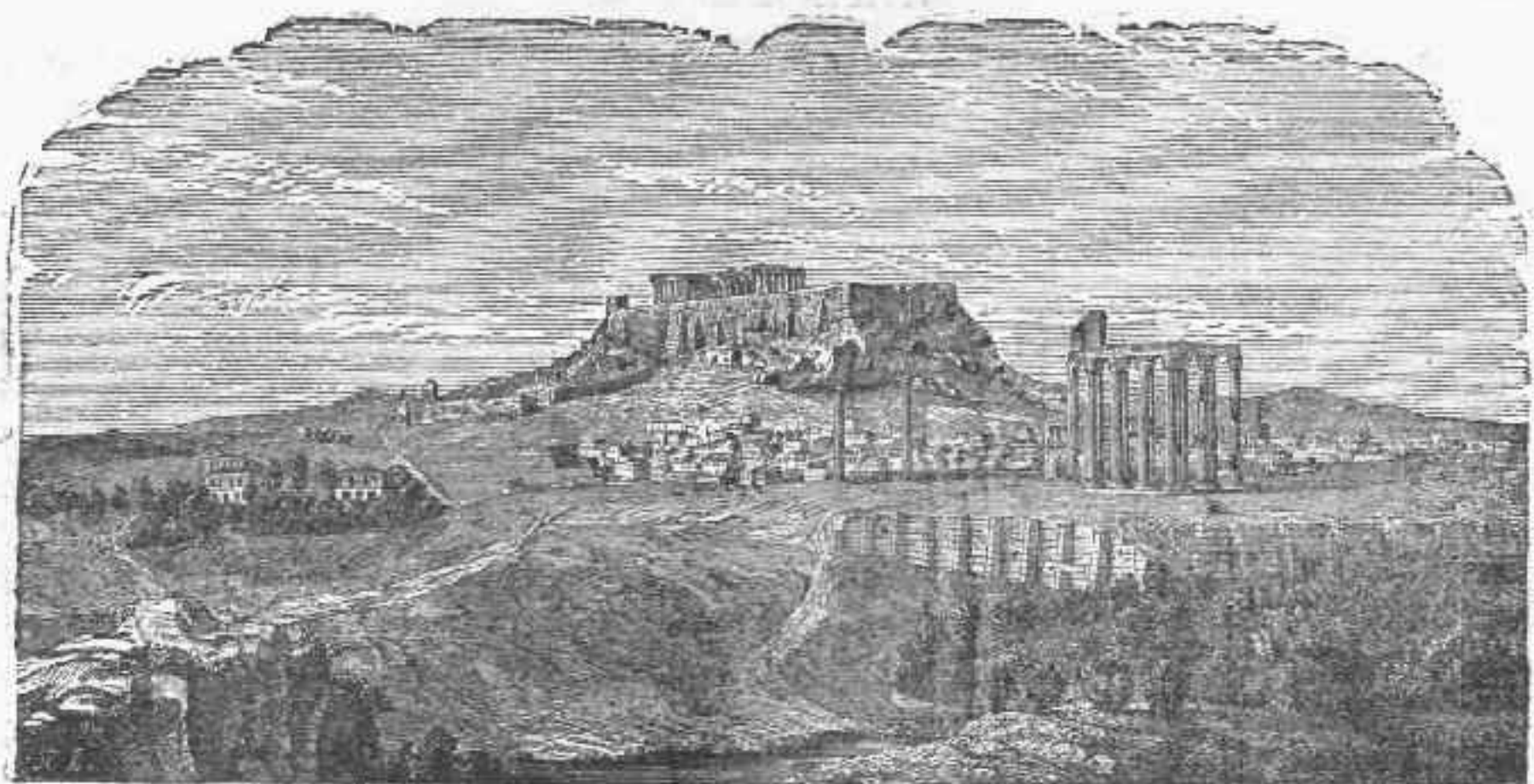




ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1866.

ΤΟΜΟΣ ΙΓ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 382.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΠΕΤΣΑΣ.

(Συνέχεια. Ἰδε φυλλάδ. 381).

Ἐπανέρχομαι εἰς τὸ προκείμενον. Μόνον σωζόμενον κείμενον Ἕλληνας συγγραφέως περὶ τῆς παραλίας τῆς Ἑρμιονίδος καὶ τῶν νήσων αὐτῆς εἶναι τὸ τοῦ Πausανίου (α). Οὗτος περιγράφας τὴν Τροιζηνίαν, εἰσῆλθε διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Ἑρμιονίδα, λέγων ἐν βιβλίῳ β', κεφαλαιῷ κδ', τάδε. « Ἔστι δὲ ὁδὸς ἐς Ἑρμιόνην ἐκ Τροιζῆνος κατὰ τὴν πέτραν, ἥ πρότερον μὲν ἐκαλεῖτο Σθενίου Διὸς βωμὸς, μετὰ δὲ Θησέως ἀνελόμενον τὰ γνωρίσματα ὀνομάζουσιν οἱ νῦν Θησέως αὐτήν. Κατὰ ταύτην οὖν τὴν πέτραν ἰαῦσιν ὄρεινὴν ὁδὸν, ἔστι μὲν Ἀπόλλωνος ἐπίκλησιν Πλατανιστίου ναός. ἔστι δὲ Εἰλεοὶ χωρίον, ἐν δὲ αὐτῷ Δῆμητρος καὶ Κόρης (τῆς Δήμητρος) ἱερά. Τὰ δὲ πρὸς θάλασσαν ἐν ὄροις τῆς Ἑρμιονίδος, ἱερὸν Δήμητρος ἐστὶν ἐπίκλησιν Θερμασίας. » Ἀλλὰ κατελθὼν ἐκ τῆς ξηρᾶς εἰς τὸ κατὰ θάλασσαν ὄριον τῆς νῦν ἀπέναντι τοῦ λιμένος τοῦ Δοκοῦ ἀλικῆς Θερμίσσι, ἥς

ἡ ταυτότης πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος Θερμασίας εἰς οὐδεμίαν ὑπόκειται τῶν συγγραφεῶν διαφωνίαν, ἀντὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν περιγραφὴν τῆς πρὸς δυσμὰς καὶ μεσημβρίαν συνεχομένης παραλίας τῆς Ἑρμιονίδος, ποιεῖ αἰφνης ἐκδρομὴν ἐπὶ τὴν Τροιζηνίαν καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ βορειοανατολικὸν τῆς Πελοποννήσου ἀκρωτήριο, τὸ παρὰ τὰς νήσους νῦν Τσελλεβίνας, ὅπερ καλεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Σκυλλαίου ἄκρα. « Σταδίου δὲ ὀγδοήκοντα ἀπέχει (τῆς Θερμασίας) μάλιστα ἄκρα, Σκύλλαιον ἀπὸ τῆς Νίσσου καλουμένη θυγατρός· ὡς γὰρ δὴ τὴν Νίσαιαν ὁ Μίνως καὶ τὰ Μέγαρα εἶλεν, ἐκείνης προδοῦσης, οὔτε γυναῖκα ἔξεν αὐτὴν ἔτι ἔφασκε, καὶ προσέταξε τοῖς Κρησὶν ἐκβάλλειν τῆς νεώς, ἀποθανοῦσαν δὲ ἀπέρριψεν εἰς τὴν ἄκραν ταύτην ὁ κλύδων· τάφον δὲ οὐκ ἀποφαίνουσιν αὐτῆς, ἀλλὰ περιορθῆναι τὸν νεκρὸν φασι, διαφορηθέντα ὑπὸ τῶν ἐκ θαλάσσης ὀρνίθων. »

Ἀφοῦ ἐξέθηκεν ὁ Πausanίας τὰ περὶ τῆς μυθολογίας τῆς ἄκρας Σκυλλαίου, προσδοκᾷ τις νὰ εἶδῃ αὐτὸν ἀρχόμενον τῆς περιγραφῆς τῆς παραλίας τῆς Ἑρμιονίδος εἴτε ἐκ τῆς Θερμασίας δυτικομεσημβρινῶς, εἴτε ἐξ ἀντιθέτου τινὸς (ἐκ Νευπλίου) δυτικοαρκτικῆς ἄκρας. Ἰδοὺ ἐν τούτοις ἡ συνέχεια τοῦ κειμένου. « Ἀπὸ δὲ Σκυλλαίου πλέοντι ὡς ἐπὶ τὴν πόλιν, ἄκρα τ' ἐστὶν ἑτέρα Βουκέφαλα, καὶ μετὰ τὴν

(α) Τὰ τοῦ Ὀμήρου, Ἡρόδοτου, Θεουκιδίδου, Ξενοφώντος, Στράβωνος καὶ ἄλλων εἶναι τεμάχια, μὴ ἔχοντα ἀμείσον πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς παρούσης διατριβῆς σχέσιν.

ἄκραν νῆσοι· πρώτη μὲν Ἀλίουῖσσα· παρέχεται δὲ αὕτη λιμένα ἐνορμίσασθαι ναυσὶν ἐπιτήδειον· μετὰ δὲ Πιτυοῦσσα· τρίτη δὲ, ἣν Ἀριστεράς ὀνομάζουσι· ταύτας δὲ παραπλεύσαντί ἐστιν αὖθις ἄκρα Κωλυεργία καλουμένη, ἀνέχουσα ἐκ τῆς ἡπείρου, μετὰ δὲ αὐτὴν νῆσοι Τρίκρανα καλουμένη, καὶ ὄρος ἐς θάλασσαν ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου προβεβλημένον, Βούπορθμος. Ἐν Βουπόρθμῳ δὲ πεποιήται μὲν ἱερὸν Δῆμητρος καὶ τῆς παιδός, πεποιήται δὲ Ἀθηναίς· ἐπίκλησις δὲ ἐστὶ τῇ θεῷ Προμαχώρμῳ. Πρόκειται δὲ Βουπόρθμου νῆσοι Ἀπεροπία καλουμένη, τῆς δὲ Ἀπεροπίας ἀφίστηκεν οὐ πολὺ ἐτέρᾳ νήσοι Ὑδρέα· μετὰ ταύτην αἰγιαλὸς τε παρῆκε τῆς ἡπείρου μηχανοειδῆς, καὶ ἀκτὴ μετὰ τὸν αἰγιαλὸν ἐπὶ Ποσειδῶνι, ἐκ τῆς θαλάσσης μὲν ἀρχομένη τῆς πρὸς ἀνατολὰς, προήκουσα δὲ ὡς ἐπὶ τὴν ἐσπέραν· ἔχει δὲ καὶ λιμένας ἐν αὐτῇ· μήκος μὲν δὴ τῆς ἀκτῆς ἐστὶν ἐπτὰ πρὸς σταδία, πλάτος δὲ ἢ πλατυτάτη, σταδίων τριῶν, οὐ πλέον· ἐνταῦθα ἡ προτέρα πόλις τοῖς Ἑρμιονεῦσιν ἦν· ἐστὶ δὲ σφίσι καὶ νῦν ἐτι ἱερὰ αὐτόθι, Ποσειδῶνος μὲν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῇ ἀρχῇ, προσελθοῦσι δὲ ἀπὸ θαλάσσης εἰς τὰ μετέωρα ναὸς Ἀθηναίς, παρὰ δὲ αὐτῷ σταδίου θεμελίαι. . . . Ἡ δὲ ἐφ' ἡμῶν πόλις ἀπέχει μὲν τῆς ἄκρας, ἐφ' ἣ τοῦ Ποσειδῶνος τὸ ἱερὸν, τέσσαρας μάλιστα σταδίου· κειμένη δὲ ἐν ὀμαλῷ τὰ πρῶτα ἡρέμα ἐς πρόσαντες ἀνεσι, κτλ.»

Οἱ πλείστοι τῶν ἐκδοτῶν, σχολιαστῶν καὶ μεταφραστῶν τοῦ Πασανίου ἐξηγοῦσι τὴν περιγραφὴν « ἀπὸ δὲ Σκυλλαίου πλέοντι ὡς ἐπὶ τὴν πόλιν ἄκρα τῆσιν ἐτέρᾳ Βουκέφαλα, καὶ μετὰ τὴν ἄκραν νῆσοι κτλ. » ὡς ἐμφαίνουσιν περιγραφὴν ἄκρων καὶ νήσων κειμένων πρὶν ἢ κατέλθῃ τις ἀπὸ τοῦ Σκυλλαίου εἰς τὴν πόλιν, ἥτοι εἰς τὴν νῦν περίπου θέσιν τοῦ Καστρίου ἐντὸς τοῦ στενοῦ τοῦ Δοκοῦ. Κατὰ δὲ τὴν ἐξηγήσιν ταύτην ὁ Πασανίης ἐνδιατρίβει εἰς τὰ τῆς Τροιζηνίας καὶ, τὸ παραδοξότερον καὶ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν περὶ τῶν ἄλλων χωρῶν συνοπτικὴν αὐτοῦ ἀφήγησιν, ἀρχεται κατὰ βῆμα οὕτως εἰπεῖν περιγράφων τὴν ἀπὸ Σκυλλαίου μέχρι Θερμασίης παραλίαν τῆς Τροιζηνίας καὶ μνημονεύων λεπτομερῶς πάντων τῶν νησιδρίων καὶ μικρῶν τινῶν γλωσσῶν τῆς ξηρᾶς· μετὰ τοῦτο δὲ περὶ τὴν Θερμασίαν, ἀπαντᾷ πρὸς τὴν ἄκραν Βούπορθμον, ἀπ' αὐτῆς μεταβαίνει εἰς τὸν Δοκὸν (Ἀπεροπίαν) καὶ τὴν Ὑδρέαν, τελευταίαν παρ' αὐτοῦ ἀναφερομένην νῆσον, ἀπ' ἧς ἐπανέρχεται εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰσερχόμενος οὕτως κατὰ πρῶτον εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἑρμιονίδος, περιγράφει μόνον τὴν εὐλίμενον καὶ ἐν εἴδει κόλπου παραλίαν τοῦ Καστρίου, ὅπου διηγείται τὰ περὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἑρμιόνης· καταπαύων δὲ οὕτω τὴν διὰ θαλάσσης περιήγησιν, εἰσέρχεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑρμιονίδος, λαλεῖ περὶ ἀρχαίων

τινῶν πόλεων ἢ χωρίων καὶ ἀπέρχεται, τέλος, εἰς τὴν ὁμορον Ἐπιδαυρίαν.

Ἐὰν οὕτως ἔχῃ τὸ κείμενον, γεννᾶται φυσικῶς ἡ ἐξῆς ἀπορία. Πῶς ὁ Πασανίης, ὁ φανὴς τοσοῦτον λεπτομερῆς εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς ὀμαλῆς παραλίας ἀπὸ τῶν Τσελλεβίνων μέχρι τοῦ Καστρίου, ἐξ ἧς ὁμοῦ μόνον ἡ κολποειδὴς ἀκτὴ ἀπὸ τῆς Θερμασίης μέχρι τοῦ πορθμοῦ τοῦ Δοκοῦ ἀνῆκει εἰς τὴν Ἑρμιονίδα, παραλείπει πάντῃ ἀμνημονεῦτον τὴν μακρὰν καὶ πολλὰ ἀκρωτήρια περιέχουσαν ἄλλην παραλίαν τῆς Ἑρμιονίδος, τὴν ἀρχομένην δηλονότι ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Δοκοῦ καὶ προβαίνουσαν ἀνατολικομεσημβρινῶς πρὸς τὸ ἀπέναντι τοῦ λιμένος τῆς Πέτσας ἀκρωτήριον τοῦ Ἁγίου Αἰμιλιανοῦ, δυτικοκρατικῶς πρὸς τὸ τῆς Κορακίης, ἀρκτικοανατολικῶς πρὸς τὴν ἀκτὴν, τὴν φέρουσαν εἰς τὴν νῦν Κοιλάδα, καὶ ἀρκτικοδυτικῶς πρὸς τὸ ἐσχατὸν ἀκρωτήριο τῆς νῦν Βουρλιᾶς, τὸ χωρίζον τὴν Ἑρμιονίδα ἀπὸ τῆς Ἐπιδαυρίας ἢ Ἀργείας; Πῶς ἀπαξιοῖ τὰ μνημονεύσῃ τῆς σχετικῶς μεγάλῃς νήσου Πέτσας, ὡς καὶ τῆς οὐ σμικρᾶς Πετσοπούλας καὶ τριῶν ἄλλων παρὰ τὸ Χέλιον, τὴν Κορακίαν καὶ τὴν Κοιλάδα κειμένων νήσων, αἵτινες εἶναι σχεδὸν ἰσομεγέθεις πρὸς τὴν μείζονα τῶν Τσελλεβίνων; Πῶς συμβιβάζεται ἡ ὡς ἀνωτέρω τοῦ κειμένου ἑρμηνεία πρὸς τὴν ῥῆσιν τοῦ Πλινίου, καθ' ἣν αἱ νῆσοι Πιτυοῦσσα καὶ Ἀριστερά κείνται οὐχὶ βορειοδυτικῶς τῆς Ὑδρας καὶ τῆς Ἀπεροπίας (Δοκοῦ), ἀλλ' ἐντὸς ἢ περὶ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου (α); Πῶς, τέλος, ἐξηγεῖται ἡ συγγένεια ἢ καὶ ταυτότης τῶν λέξεων Ῥακερῆς καὶ Ῥακεριᾶς, δι' ὧν καλοῦμεν οἱ ἐντόπιοι τὴν μεσημβρινωτέραν πασῶν τῶν παρὰ τὴν Ἑρμιονίδα νήσων Πετσοπούλαν, πρὸς τὰς περὶ τὴν θέσιν τῶν Τσελλεβίνων Ἀριστεράς τοῦ Πασανίου;

Τούτων προταχθέντων, εἶναι ἄρα γε τολμηρὰ ἡ εἰκασία, εἴτε ὅτι ἄλλη ἐστὶν ἡ ἑρμηνεία τοῦ κειμένου τοῦ Πασανίου, εἴτε ὅτι ὑπάρχει κενόν τι ἐν αὐτῷ; Ἀλλ' ὑπολείπεται καὶ ἄλλο τι ἀκαταμάχητον, τοῦτέστι τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ συμβιβασθῇ ἡ ὡς ἀνωτέρω ἐξηγήσις τοῦ κειμένου πρὸς τὴν φυσικὴν τῆς χώρας κατάστασιν, ἥτις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦν ἡ αὐτὴ καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πασανίου. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι ὁ ἀγὼν, εἰς ὃν περιήλθεν ὁ κ. Κούρτιος, ζητήσας νὰ ἀνεύρῃ ἐν τῇ ἀπὸ Τσελλεβίνων μέχρι Καστρίου παραλίᾳ ἀπάσας τὰς ἄκρας καὶ τὰς νήσους, αἱ περιγράφει τὸ εἰρημένον χωρίον.

Πρώτη ἐρώτησις γίνεται· ποῦ κείνται νῦν ἡ τοῦ Σκυλλαίου ἄκρα, ἥτις εἶχε σημασίαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι αὐτὴ μετὰ τῆς ἀπέναντι ἄκρας Σουνίου ἀποτελοῦσι τὰ δύο ἀπώτερα καὶ ἀν-

(α) Καὶ ὁ Παμπώνιος Μίλας (ἴδε Κοσμογραφίαν αὐτοῦ, ἐκδ. τοῦ 1471, IV, 19, σελ. 277) ἐντὸς τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου τίθησι τὴν Πιτυοῦσσαν καὶ τὰς Ἀριστεράς.

τίθετα τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου σημεία; Ἀνκτρέχοντες εἰς τὸν γεωγραφικὸν χάρτην (α), βλέπομεν ὅτι ἀπέναντι τῶν νήσων Τσελλεδίνων ὑπάρχει ἀκρωτήριο Κάβο Σκυλί τὸ γε νῦν καλούμενον. Πλὴν τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου καίτοι δυτικοαρκτικῶς, εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς περίπου μιλίου ἀπὸ τῶν Τσελλεδίνων, καὶ ἕτερον ἀκρωτήριο Κάβο Σπαθί λεγόμενον. Πέραν ὁμοῦ τοῦ Κάβο Σπαθί οὐδὲν ἄλλο ἀκρωτήριο σημειοῦται ὑπὸ τῶν γεωγράφων ἐπὶ τῆς ἀνατολικοβορείου παραλίας τῆς Τροιζηνίας μέχρι τοῦ Πόρου, διότι ὑπάρχουσι μὲν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐξουχί τινες, ἥτοι γλῶσσαι, ἀλλ' ἐλάχισται, μήτε τοὺς ἀνέμους μήτε τοὺς πλωιζόμενους ἐπηρεάζουσαι· διὸ καὶ οὐδεμίαν ἀκρωτηρίου ὀνομασίαν διετήρησαν. Ὅθεν ἀμφιβολία δύναται μόνον νὰ γεννηθῇ, ἂν ἄκρα Σκυλλαίου ᾦναι τὸ Κάβο

μετὰ τὸ Κάβο Σκυλί κατερχόμενός τις ἀνατολικῶς πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου μέχρι τοῦ στενοῦ τοῦ Δοκοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καίτοι ἡ ἀρχαία Ἐρμιόνη, οὐδαμῶς ἀπκντᾷ ἄκραν καὶ μετ' αὐτὴν τρεῖς νήσους (Ἀλιοῦσαν, Πιτυοῦσαν καὶ Ἀριστεράς). Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι Σκυλλαίου ἄκρα εἶναι τὸ Κάβο Σπαθί, ὡς ἀναγκάζεται νὰ σημειώσῃ αὐτὴν ὁ Κείπερτ (α), πάλιν τὸ κείμενον δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ πράγματα· διότι μετὰ τὸ Κάβο Σπαθί καίτοι μὲν ἀνατολικομεσημβρινῶς τὸ Κάβο Σκυλί, ὅπερ ἡδύνατο ὡς ἄκρα Βουκέφαλα νὰ ὑποληφθῇ, ἀλλ' αἱ Τσελλεδίναι συνέχονται οὕτως εἰπεῖν μετὰ τοῦ Κάβο Σκυλί, μὴ χωρούσης ἐνταῦθα τῆς ἀπόστασιν τινα ἐμφανιούσης περικοπῆς· καὶ μετὰ τὴν ἄκραν νήσοι· ἀπὸ δὲ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Κάβο Σκυλί



Σκυλί ἢ τὸ Κάβο Σπαθί, εἰ καὶ ἡ σωζομένη κατὰ συγκοπὴν ἀρχαία ὀνομασία συντηρεῖ ὑπὲρ τοῦ Κάβο Σκυλί. Τὸ κατ' ἐμὲ, ἀσπάζομαι τὴν γνώμην τῶν συντακτῶν τοῦ θαυμασίου ὑδρογραφικοῦ χάρτου τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, οἵτινες καλοῦσι Σκυλλαίου ἄκραν ἅπασαν τὴν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀκρωτηρίου μέχρι τοῦ ἑτέρου ἐν εἶδει χαίνοντος στόματος ἀκτὴν, εἰς ἣν καταλήγουσι προσφυῶς καὶ τὰ ὑπερθεν κείμενα βουνίδια. Ἐν τούτοις καὶ ἂν ἐκλάβωμεν πᾶσαν τὴν κολποσιδὴ τούτην ἀκτὴν ὡς ἀποτελοῦσαν τὴν ἄκραν Σκυλλαίου, δὲν ἐξηγεῖται τοῦ Παισανίου τὸ κείμενον κατὰ τὴν προμνημονευθεῖσαν ἔννοιαν, διότι

καὶ τῶν Τσελλεδίνων παραπλέων τις τὴν παραλίαν οὐδαμῶς εὐρίσκει μέχρι τοῦ στενοῦ τοῦ Δοκοῦ, ὡς προεῖρηται, τρεῖς συμπαρακειμέναις ἢ ἀξίαις λόγου νήσοις. Διὸ καὶ ἀμνηχνῶν ὁ Κείπερτ νὰ ἐφαρμόσῃ κατὰ γράμμα τὸ κείμενον, ἔθεσε τὴν μὲν ἄκραν Βουκέφαλα εἰς μικράν τινα γλῶσσαν πρὸ τοῦ νησιδίου νῦν Σουπέζα, τὰς δὲ νήσους Ἀλιοῦσαν, Πιτυοῦσαν καὶ Ἀριστεράς εἰς τὰς πρὸς τὰ δυτικοβόρεια αὐτῆς (ἐναντίον τοῦ γράμματος τοῦ Παισανίου) κείμενας Τσελλεδίναις, τὴν δὲ ἄκραν Κωλυεργίαν εἰς τὸ ἀνατολικώτερον ἀκρωτήριο τῆς νήσου Ὑδρας, τὰ δὲ Τρίκρανα εἰς τὴν ἀνατολικομεσημβρινὴν νήσον Τρίκερι, τὸ δὲ ὄρος Βούπορθμον εἰς τὸ φυσικῶς μὲν ἀρμάζον ὄρεινόν ἀκρωτήριο τῆς Πελοποννήσου, τὸ ἀποτελοῦν μετὰ τοῦ Δοκοῦ τὸν πορθμὸν ἥτοι τὸ

(α) Παρατίθεται πρὸς εὐκλείαν τοῦ ἀναγνώστου γεωγραφικὸς πίναξ, ληφθεὶς ἐκ τοῦ χάρτου τοῦ κ. Κουρτίου, εἰς δὲ ἐτέθησαν αἱ νεώτεραι ὀνομασίαι καὶ ἐσημειώθησαν καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα νησίδια, ὅτινα μόνον εἰς τοὺς μεγάλους ὑδρογραφικοὺς πίνακας περιέχονται.

(α) Topographisch historischen Atlas von Hellas, von H. Kiepert, Berlin, 1846.

στενὸν νῦν Μουζάκιον, ἀλλ' ἀποκρουόμενον γραμμα-
ματικῶς ὑπὸ τοῦ κειμένου, καθ' ὃ τὸ ὄρος τοῦτο
πρέπει νὰ καίται πρὶν ἢ φθάσῃ τις ἐκ τοῦ Σκυλλαίου
εἰς τὴν πόλιν Ἑρμιόνην.

Τὰς περικτροπὰς ταύτας τοῦ Κεῖπερτ συνιδὼν ὁ
κ. Κούρτιος (α), προσηλώθη ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ γράμ-
μα τοῦ κειμένου· ἀλλ' ὅπως δώσῃ εἰς αὐτὸ τυπικὴν
τινα ἐξήγησιν, ἐναγκάσθη νὰ ποιήσῃ τολμηροτέρας
παρὰ τὰς τοῦ Κεῖπερτ ὑποθέσεις. Ἠρξάτο ὀνομάσας
ὡς Σκυλλαίου ἄκραν δυτικωτέραν τινὰ ἀκτὴν μὴ προ-
βαίνουσαν εἰς τὴν θάλασσαν, ὀλίγον πρὸ τῶν λεω-
νεῶνων τῆς Τροιζηνίας, ἣτις ἔχει καὶ πηγὴν παρὰ
τὴν θάλασσαν, καλουμένην νῦν Κριονέρι καὶ Καλονέ-
ρι· ἐκ τῆς ἀκτῆς δὲ ταύτης διευθυνόμενος πρὸς τὴν
πόλιν Ἑρμιόνην, ἐνδεικνύει ὡς ἄκραν μὲν Βουκέφαλα
τὸ Κάβο Σπαθί, ὡς Ἀλιούσσαν δὲ, Πιτυούσσαν καὶ Ἀ-
ριστεράς τὰς μετὰ τοῦτο τρεῖς μικράς καὶ πετρώδεις
νῆσους Τσελλεβίνης (β)· τὴν δὲ ἄκραν Κωλυεργίαν ἀ-
ναζητῶν οὐχὶ εἰς τὸ Κάβο Σκυλί, διότι εἶναι προτε-
χέστατον εἰς τὰς νῆσους, ἀνευρίσκει ὀλίγον κατωτέ-
ρω εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν γλῶσσαν τὴν πρὸ τοῦ
νησυδρίου Σουπέζα, τὰ δὲ Τρίκρανα εἰς τὸ νησύδριον
τοῦτο, τὸ δὲ ὄρος Βούπορθμον εἰς τὸ ἔσχατον σημεῖον
τῆς ἀλικῆς Θερμασίας, ἥτοι εἰς τὴν ἀρχὴν ὑψηλοτέ-
ρας τινὸς ἀκτῆς μετὰ τὸν αἰγιαλὸν τῆς Θερμασίας,
ἣτις καταλήγει δυτικομεσημβρινῶς εἰς τὸν κατὰ τὸν
Παυσανίαν μνηοειδῆ αἰγιαλὸν, ἥτοι τὸν νῦν λιμένα
τῆς Δάρδιζας· ἀπὸ τῆς θέσεως δὲ ταύτης, οὐδαμῶς
πορθμοῦ φύσιν δηλούσης, ὑπολαμβάνει μεταβαίνοντα
τὸν Παυσανίαν εἰς τὴν Ἀπεροπίαν καὶ τὴν Ἰδρέαν
καὶ ἐπικνερόμενον ἐκ ταύτης εἰς τὴν ξηράν, εἰσερ-
χόμενον εἰς τὸν μνηοειδῆ αἰγιαλὸν καὶ ἐνδιχτρίβον-
τα ἐν τέλει εἰς τὰ περὶ τῆς πόλεως Ἑρμιόνης.

Ἀλλ' οὐδόλως συμβιβάζεται ἡ περιγραφὴ αὕτη
πρὸς τὴν ἀληθῆ τῆς παραλίας καὶ τῶν νήσων κατὰ-
στασιν. Ἀφοῦ τὸ Σκυλλαιὸν διασώζει καὶ νῦν τὴν
ὀνομασίαν Κάβο Σκυλί, ὅπερ εἶναι τὸ ἀκρωτήριο,
τὸ πρὸ τῶν Τσελλεβίνων, ὡς ὁμολογεῖ τοῦτο καὶ αὐ-
τὸς ὁ Κούρτιος, εἰς οὐδέν· ἐπιτρέπεται νὰ μεταθέσῃ
αὐτὸ εἰς τὴν δυτικωτέραν παραλίαν τοῦ Κριονερίου,
τὴν μὴ ἀποταλῶσαν ἀληθῶς ἀκρωτήριο, ἐκτὸς ἂν
προσέγοντο λόγοι ἐξηγούντες ὡς ἐσφαλμένην ἢ ἄνευ
ἐπιρροῆς τὴν νειωτέραν ὀνομασίαν Κάβο Σκυλί. Ἐκτὸς
τούτου, πῶς προσαγορεύει ὁ κ. Κούρτιος τὴν μίαν
τῶν Τσελλεβίνων ὡς Ἀλιούσσαν, α τὴν παρέχουσαν

λιμένα ἐνορμίσασθαι ναυσὶν ἐπιτήδειον, » ἐν ᾧ αἱ
Τσελλεβίναι δὲν ἔχουσιν ἐνθεν ἢ ἐνθεν λιμένα τινά,
οὐδ' εἶναι δυνατόν νὰ ἀγκυροβολήσῃ ἐν αὐταῖς πλοῖον
ἐν καιρῷ χειμῶνος, οὐσας ἀπροσίτους ἕνεκα τῶν ἐπι-
κρατούντων σφοδρῶν ἀνέμων καὶ τῶν σχηματιζομέ-
νων κυμάτων (α); Πῶς συμβιβάζεται ἡ περικοπὴ
» μετὰ δὲ Πιτυούσσαν, » ἢ ἐμφαίνουσα διὰ τῆς προ-
θέσεως μετὰ ἀπόστασιν τινὰ μετὰ τὴν Ἀλιούσσης καὶ
Πιτυούσσης, ἐν ᾧ αἱ τρεῖς Τσελλεβίναι καίνται ἀλ-
λήλων πλησιέσταται; Πῶς μεριμνᾷ ὁ Παυσανίας νὰ
κατονομάσῃ καὶ τὴν τρίτην νῆσον, μάλιστα δὲ εἰς
πληθυντικὸν ἀριθμὸν, Ἀριστεράς, τὸν ὑποδηλοῦντα
ὅτι πλὴν τῆς κυρίως Ἀριστερᾶς, παράκεινται ὡς δο-
ρυφόροι αὐτῆς καὶ ἄλλαι μικρότεροι νῆσοι (β), ἐν ᾧ
ἡ τρίτη τῶν Τσελλεβίνων εἶναι ἐλάχιστος καὶ προσ-
καίμενος εἰς τὴν ξηρὰν σκόπελος, ἄνευ ἄλλων παρ' αὐ-
τῷ νησίδων; Ἡ δὲ περικοπὴ, α ταύτας δὲ παρα-
πλεύσαντί ἐστὶν αὐθις ἄκρα Κωλυεργία καλουμένη,
ἀνέχουσα ἐκ τῆς ἡπείρου, » πῶς δύναται νὰ προσαρ-
μοσθῇ εἰς μικρὰν γλῶσσαν (γ), » ἣτις οὐδεμίαν οὐ-
σιώδη εἰς τὴν παραλίαν ἀλλοίωσιν ὡς πρὸς τὸν πλοῦν
παρέχεται; Ποῦ δὲ ἡ ἀπόστασις, ἣν ἐνδεικνύει διὰ
τῆς προθέσεως μετὰ (δ) ἡ περικοπὴ α μετὰ δὲ αὐ-
τὴν νῆσος Τρίκρανα καλουμένη, ἐν ᾧ ἡ Σουπέζα
καίται πλησίον τῆς εἰρημένης γλῶσσης; Σκόπελος
οὕτως μικρὸς, ὥστε οὐδὲ τοῦ Κεῖπερτ ὁ χάρτης ση-
μαιοῖ αὐτὸν, πῶς σύρει παραδόξως τὴν προσοχὴν τοῦ
Παυσανίου, προσαγορεύοντος αὐτὸν Τρίκρανα καὶ
δίδοντος ἄλλαχού καὶ τὴν ἐξήγησιν τῆς ὀνομασίας,
ἥτοι ὅτι εἶχεν ἡ νῆσος τρεῖς κρήνας; Πῶς τοῦναντίον
παραλείπονται πάντα ἀμνημόνευτοι ὑπὸ τοῦ Παυ-
σανίου πλείστα ὅσαι ἄλλαι μείζονες νῆσοι, ἥγουν
αἱ τρεῖς ἀπὸ τῆς ἀλικῆς Θερμασίας μέχρι τοῦ στε-
νοῦ τοῦ Δοκοῦ, αἱ δύο κατὰ τὴν παραλίαν τοῦ Φλαμ-
πούρου, τὸ Τρίκερι, ἡ Πετσοπούλα μετὰ τῶν νησι-
δίων τῆς, ἡ Πέτσα, ἡ Χηνίτσα, αἱ δύο παρὰ τὴν

(α) ὅθεν καὶ ὀνομάσθησαν νῦν Τσελλεβίναι πιθανῶς ἐκ τοῦ
ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κ ε λ λ ω, λατινιστὶ δὲ zello.

(β) ὅπερ προσαρμύζεται κάλλιστα εἰς τὴν Ραστερὴν (Πετσο-
πούλαν), τὴν ἔχουσαν παρ' αὐτῇ καὶ τρία ἄλλα νησύδρια.

(γ) ὁ κ. Κούρτιος παρατηρεῖ, ὅτι εἰς τὸ ἔδαφος τῆς περὶ τὴν
γλῶσσαν ταύτην θαλάσσης φαίνονται πλίνθινα κτίρια. Ἀλλὰ
τοῦτο ἐνδέχεται ἄλλο τι νὰ σημαίνῃ, εἰὼν ὅτι τὴν παραλίαν ταύ-
την κατέκρινον οἱ κατὰ τὸν Θεουκυδίδην Ἀλιεῖς, περὶ ὧν γίνεται λό-
γος ἐν τοῖς ἐπομένοις. Ἐν τῇ ἀκτῇ ταύτῃ σημεῖοι ἐνδεικτικῶς
τοὺς Εἰλεῶς ὁ διαταγὴ τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως συνταχθεὶς
χάρτης τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ πᾶσαν ὁμοίαν πιθανότητα οἱ Εἰλεῖς ἐ-
καίντο ὅπου ἡ νῦν θέσις τῶν Ε Ἰ λ ι α, τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν τη-
ροῦσα, ἣτις ἀπέχει ἀρκτικῶς ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς ἀλι-
κῆς Θερμασίας, ἔχει δὲ καὶ ἐρείπια ἀρχαῖα.

(δ) Τὴν αὐτὴν πρόθεσιν μετὰ, ὡς δηλωτικὴν ἀποστάσεως,
μεταχειρίζεται ὁμοίως ὁ συγγραφεὺς καὶ ὅταν ἀπὸ τῆς Ἰδρας εἰ-
σάγῃ τὸν περιηγητὴν εἰς τὸν μνηοειδῆ αἰγιαλὸν· τοῦναντίον δὲ
διὰ τὴν γειτνίασιν τοῦ Βουπόρθμου πρὸς τὸν Δοκὸν λέγει μόνον
» πρόκειται δὲ Βουπόρθμου Ἀπεροπία. »

(α) Peloponnesos eine historisch — geographische Beschrei-
bung der Halbinsel von Ernst Curtius, professor an der Uni-
versität zu Berlin, Gotha, 1832.

(β) Ἡ τρίτη νῆσος εἶναι πάνυ μικρά, ἥτοι ἱσομεγέθους σχεδὸν
πρὸς τὴν Σουπέζαν, μεγαλύτερα τοῦ ἐν τῇ λιμένι τῆς Δάρδιζας
νησιδίου καὶ τοῦ παρὰ τὴν Πέτσαν σκοπέλου Μπροῦμπουόθι, μι-
κροτέρα δὲ τοῦ παρὰ τὴν Ἑρμιόνην πρὸς τὸ στενὸν τοῦ Δοκοῦ νη-
σιδίου, ὡς καὶ τῶν ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Φλαμπούρου δύο νησιδίων.

Κορκυιάν καὶ τὴν Κοιλιάδα καὶ αἱ πολλαὶ ἄλλαι πέ-
ρις τῆς Ἰδρας;

Καὶ ὁμῶς ὁ Κούρτιος ἐξακολουθῶν ἐπὶ πολλὰ στά-
δια τὴν χθαρμαλὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, ἀ-
νευρίσκει μετὰ τὸν αἰγιαλὸν τῆς Θερμασίας ἀκτὴν
τινα ὁπωσοῦν ὀρεινὴν, κκλουμένην νῦν ἀλβανιστὶ
Δάρδιζα ἥτοι Ἀπιδίαν, τὴν πρὸ τοῦ λιμένος τῆς νῦν
Δάρδιζας (τοῦ μηννοειδοῦς αἰγιαλοῦ), καὶ ἐκεῖ ἐφαρ-
μόζει τὴν περικοπὴν « καὶ ὅρος ἐς θάλασσαν ἀπὸ
τῆς Πελοποννήσου προβεβλημένον, Βούπορθμος ».
Ἀλλ' ἡ ἀκτὴ αὕτη μόνον ἔνεκα τοῦ κκλποειδοῦς αἰ-
γιαλοῦ τῆς ἀλικῆς Θερμασίας καὶ τοῦ ἐκεῖθεν λιμέ-
νος τῆς Δάρδιζας λογίζεται προβαίνουσα ἐπὶ μικρὸν
εἰς τὴν θάλασσαν· οὐδόλως δ' ἀποτελεῖ πορθμὸν, ὡς
προεῖρηται, τουτέστι τὴν στενοτέραν μεταξὺ Δοκοῦ
καὶ Πελοποννήσου θάλασσαν. Τὸν πορθμὸν (Βού-
πορθμον) ἀπαντῶμεν μόνον εἰς τὸ τέλος τῆς δρεπα-
νοειδοῦς παραλίας τῆς ἀρχαίας Ἑρμιόνης, σχηματι-
ζόμενον ἐξ ὁρους προβεβλημένου ἀληθῶς ἐκ Πελο-
ποννήσου εἰς τὴν θάλασσαν πλησιέστατα τοῦ Δο-
κοῦ· τὸ ὅρος δὲ τοῦτο, ἀποτελοῦν χερσόνησον δρα-
τὴν οὔσαν εἰς τὸν ἐκ Τσελλεβίνων κατερχόμενον, ἔ-
χει ἐν τῇ κορυφῇ αὐτοῦ καὶ εὐρὺ ὀροπέδιον (α), δυ-
νάμενον νὰ περιλάβῃ καὶ πλείους τῶν ὑπὸ τοῦ Παυ-
σανίου ἀναγερομένων τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς
ναῶν· ἐνταῦθα δ' ἐφαρμόζεται καὶ ἡ περικοπὴ « πρό-
κειται δὲ Βουπόρθμου Ἀπεροπία ». Πρὸς δὲ τούτοις,
ἐὰν ἡ πρὸ τῆς Δάρδιζας ἀκτὴ ᾖ καὶ ὁ Βούπορθμος, οὐ-
δόλως ἐξηγεῖται διατί ὁ Πανυσκνίας φθάσας ἐκ Σκυλ-
λαίου μέχρι τῆς θέσεως ταύτης καὶ ἔχων προσκεί-
μενον τὸν μηννοειδῆ αἰγιαλὸν (τὸν λιμένα τῆς Δάρ-
διζας) καὶ τὴν μετ' αὐτὸν κυκλοειδῆ ἀκτὴν, τὴν πε-
ριέχουσαν τὴν Ἑρμιόνην, τοὺς δύο λιμένας (τὸν τοῦ
Καστρίου καὶ τὸν τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων) καὶ το-
σαῦτα ἄλλα μνείας ἔξω ἀντικείμενα, παραλείπει
αἰφνης ταῦτα καὶ ἀπέρχεται δι' οὐ μικρὰς ἀποστά-
σεως (β) ἐκ Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἀπεροπίαν καὶ τὴν
Ἰδρέαν, ὅπως μετὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην ἐπανέλθῃ
αὐθις εἰς τὴν ξηρὰν κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν θέσιν, ἥ-
τοι εἰς τὸν κολπώδη λιμένα τῆς Δάρδιζας (μηννοειδῆ
αἰγιαλὸν), καὶ ἱστορήσῃ ἐκεῖθεν λεπτομερῶς τὰ περὶ
Ἑρμιόνης; Ἐὰν οὕτως ἔχῃ, πῶς ἐξηγεῖται ἡ πκντε-
λὴς τοῦ Πανυσανίου σιωπὴ περὶ τοῦ μεγάλου, ὡς
προεῖρηται, καὶ ὀρεινοῦ ἁκρωτηρίου, τοῦ προεκτει-
νομένου ἀληθῶς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ σχηματίζον-
τος τὸν ὑπάρχοντα μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ Ἀπε-
ροπίας πορθμὸν νῦν Μουζάκιον, οὐ πολὺ δὲ ἀπέχον-
τος τῶν ὀρέων Πρωνὸς καὶ Θόρνικος καὶ τοῦ Κοκ-

κυγίου, ἐφ' ὧν μνημονεύονται διάφοροι ὑπὸ τοῦ Παυ-
σανίου ναοί;

Ἴδου λοιπὸν, ὅτι ἐὰν ἐκλάβωμεν ὅτι ὁ Πανυσκνίας
κατέρχεται ἀπὸ τοῦ Σκυλλαίου εἰς τὴν ἀνατολικο-
μεσημβρινὴν παραλίαν μέχρι τοῦ πορθμοῦ τοῦ Δο-
κοῦ, τὸ προκείμενον χωρίον δὲν ἐξηγεῖται οὔτε λο-
γικῶς, οὔτε συμφώνως πρὸς τὴν φυσικὴν τῆς Ἑρμιο-
νικῆς παραλίας κατάστασιν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κούρ-
τιος ὑποθετικῶς προσαρμόζει τὰς εἰρημένους ἄκρας
καὶ τὰ νησιδία εἰς τὰς ὀνομασίας τοῦ κειμένου,
προσθέτων ταῦτα. « Οὐδαμοῦ ἡ ὁδοιπορία τοῦ πε-
ριγητοῦ εἶναι παραδοξότερα καὶ δυσεξηγητοτέρα,
ὅσον ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἑρμιονίδος. Οὗτος ἀκολου-
θεῖ τὴν ἀπὸ Τροιζήνος εἰς Ἑρμιόνην ὁδὸν μόνον μέ-
χρι τῶν τῆς ξηρᾶς ὀρίων· ἔπειτα ἐπιστρέφει εἰς τὸ
Σκύλλαιον, ἐνθα ἐπιβαίνει εἰς πλοῖον καὶ ἐπὶ τοῦ
πλοῦ ἐπαριθμεῖ πάσας τὰς μέχρις Ἑρμιόνης ἄκρας
καὶ νήσους. Ἀλλὰ καὶ τοὶ ἀκριβοῦς κατὰ τοῦτο, καὶ
τοὶ πολλὰ τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων σώζονται ἔτι καὶ
νῦν, μένουσιν ὁμῶς πολλὰ ἀσαφῆ, διότι ἡ πληθὺς
τῶν ὀνομάτων ἄνευ τοπικῆς περιγραφῆς καὶ μνείας
τῶν ἀποστάσεων ὀλίγον βοηθεῖ. » Ὁ δὲ Λῆκ (α),
πρακτικώτερος καὶ συνωδὸν ἔχων τὴν κριτικὴν ἐρ-
μηνείαν ἐπὶ κειμένων, μηδεμίαν τῆς ταυτότητος αὐ-
τῶν αὐθεντικῶν φερόντων, ἐκτίθησι μὲν ἱστορικῶς τὰ
πράγματα κατὰ τὴν εἰρημένην ἐρμηνείαν, ἥτοι ση-
μειῶν τὰς ἄκρας καὶ τὰς νήσους ἐν τῇ πρὸ τῆς πό-
λεως Ἑρμιόνης παραλίᾳ, μετὰ τινὰς ὁμῶς εἰκασίας
τοῦ περὶ τινῶν χωρίων, σπεύδει ἐκδηλῶν τὴν ἀ-
πορίαν τοῦ διὰ τὸ ἀσυμβίβαστον αὐτῶν πρὸς τὴν
φυσικὴν τῆς χώρας κατάστασιν. « Εἶναι ἀδύνατον,
λέγει, ν' ἀποφανθῶ περὶ τούτων ἐν πεποιθήσει ἄνευ
ἀκριβεστεράς καὶ καλητέρας γνώσεως τῆς πραγμα-
τικῆς τοπογραφίας τοῦ μέρους τούτου τῆς Ἀργολί-
δος, παρ' ὅσων νῦν ἔχω. Δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι
ἐκ τῆς διασωθείσης ταυτότητος τῶν παλαιῶν ὀνο-
μάτων Σκυλλαίου, Θερμασίας καὶ Ἰδρέας, δὲν εἶναι
δύσκολον νὰ ἀναγνωρισθῶσι καὶ αἱ ἄλλαι κατὰ τὸν
Πανυσκνίαν ἄκραι καὶ νῆσοι. Ἡ περιγραφή τοῦ Παυ-
σανίου εἶναι τοσοῦτον ἀόριστος, συγκρινομένη πρὸς
τὴν σημερινὴν γεωγραφίαν, ὥστε δύναται τις εὐλό-
γως νὰ ὑποθέσῃ ἀτέλειάν τιναν τοῦ κειμένου. »

Ἐν τούτοις ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ Πανυσκνίας λέ-
γων « ἀπὸ δὲ Σκυλλαίου πλέοντι ὡς ἐπὶ τὴν πόλιν,
ἄκρα τ' ἐστὶν ἑτέρα Βουκέραλα, » ἐννοεῖ διὰ τῆς λέ-
ξεως ἐτέρα ἀντίθετον τῆς τοῦ Σκυλλαίου ἄκραν, ἥ-
τοι τὸ εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον εἰσχωροῦν δυτι-
κοαρκτικῶς ἁκρωτήριο τῆς νῦν Κορκυϊκῆς, τότε ἐξη-
γεῖται κάλλιστα τὸ χωρίον· διότι εἰς τὸν ἐκ τοῦ

(α) Ὡς αὐτὸ σημασιόμενον εἰς τὸν προμνημονευθέντα Γαλλι-
κὸν χάρτην.

(β) Δύο σχεδὸν μιλίων μεταξὺ Δάρδιζας καὶ Δοκοῦ, ἐν ᾧ ἡ ἀ-
πόστασις τοῦ γενοῦ τοῦ Μουζακίου δὲν εἶναι οὐδ' ἡμίσεως μιλίου.

(α) Travels in the Morea by William Martin Leake. London,
1830, σελ. 464.

ἀκρωτήριον τοῦτου κατερχόμενον δυτικομεσημερινῶς ἐμφανίζεται μετὰ τινὰ ἀπόστασιν ὡς Ἀλιούσσα ἢ παρὰ τὸ Πορτοχέλιον νῆτος Χηνίτσα, ἥτις διὰ τὸν χωρίζοντα αὐτὴν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς πορθμὸν εἶναι καὶ εὐλίμενος· μετὰ δὲ ὡς Πιτυούσσα ἢ πιτυοφόρος Πέτσα, ἢ μόλις κατὰ τρία μίλια ἀπέχουσα τῆς Χηνίτσας· τρίτη δὲ ὡς Ἀριστερά ἢ παρακειμένη πρὸς νότον τῆς Πέτσας Ῥαστερή (Πετσοπούλα) μετὰ τῶν παρ' αὐτῇ νησιδρίων. Οὕτω δὲ παραπλεύσας ὁ περιηγητὴς τὰς τρεῖς ταύτας νήσους ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς, ἀνέρχεται ἀνατολικοβορείως εἰς τὴν ἄκραν Κωλυεργίαν, ἥτοι εἰς τὸ ἀπέναντι τοῦ λιμένος τῆς Πέτσας ἀκρωτήριο τοῦ Ἀγίου Αἰμιλιανοῦ· μετὰ δὲ αὐτὴν μεταβάλλει εἰς τὴν ἀνατολικομεσημερινῶς ἐπὶ τῆς αὐτῆς παραλλήλου κειμένην νῆσον Τρίκερα, ἥτοι τὰ Τρίκερνα, καὶ (α) ἐκεῖθεν ἀνέρχεται εἰς τὸν Βούπορθμον, ἥτοι εἰς τὸ βουνῶδες ἀκρωτήριο τῆς Πελοποννήσου, τὸ ἐπὶ τοῦ στενοῦ Μουζακίου. Ταῦτα δ' ἐξηγοῦσι καὶ διατί ὁ Πausanίας φθάσας ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὸν Βούπορθμον (τὸ Μουζάκιον), πρῶτον λέγει περὶ Ἀπεροπίας (Λοκοῦ) καὶ Ἰδρας, ἔπειτα δὲ εἰσέρχεται ἐξ Ἰδρας εἰς τὴν ἐκεῖθεν τοῦ Βουπόρθμου, ἡγουν ἐντὸς τοῦ στενοῦ Μουζακίου, παραλίαν τῆς Ἑρμιονίδος, ἥτις συνέχεται μετὰ τῆς Θερμασίας, τῆς ἀποτελούσης, ὡς εἴρηται, τὸ ἔσχατον πρὸς τὴν Τροιζηνίαν κατὰ θάλασσαν ὄριον, δίδων οὕτω πέρας εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς παραλίας τῆς Ἑρμιονίδος καὶ τῶν ἐπισημοτέρων νήσων αὐτῆς, καὶ παραλείπων ἀμνημονεύτους τὰς ἥττονος λόγου νήσους καὶ τὰ νησίδια, οἷον τὰς Τσαλλεβίννας, τὰ παρὰ τὴν παραλίαν ἄλλα μικρὰ νησίδια καὶ τὰ πολλὰ παρὰ τὴν Ἰδραν.

Ἡ ἐξήγησις αὕτη συνάδει καὶ πρὸς τὸ ὅλον σύστημα τοῦ Πausανίου, ὅστις ἀρκεῖται συνήθως τῶν μεγαλειτέρων ἢ λόγου τινὸς ἀξίων νήσων νὰ μνημονεύῃ. Οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀπὸ Σουνίου μέχρι Πειραιῶς παραλίᾳ ὁ Πausanίας ἀναφέρει μόνον τὰς νήσους Πατρόκλου καὶ Ἑλένης, παραλείπων ὅλως οὐ μόνον τὰ πολλὰ τῆς ἀρκτικοδυτικῆς μετὰ τὸ Σούνιον παραλίας νησίδια, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς οὐ πάνυ σημαντικὰς νήσους Ἐλαιοῦσαν καὶ Φαῦραν, ὧν ἡ μὲν πρώτη εἶναι ἰσομεγέθους τῇ μείζονι τῶν Τσαλλεβίνων, ἡ δὲ δευτέρα διπλασία αὐτῆς· εἰς δὲ τὸ ἐνδότερον τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, μετὰ τὴν Σαλαμίνα καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς νησίδια, ἀναφέρει μόνον τὴν Αἴγινα καὶ τὴν Καλαύρειαν μετὰ τῆς Σφαιρίας καὶ τοῦ συμπλέγματος τῶν τοῦ Πέλοπος νησίδων. Ὅθεν ἀφοῦ ὁ Πausanίας παραλείπει νὰ μνημονεύσῃ τῶν τε παρὰ τὸ

Σούνιον μικροτέρων τοῦ Πατρόκλου καὶ τῆς Ἑλένης καὶ τῶν πολλῶν ἐν τῷ βάθει τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου νήσων, οἷον τῆς Κεκρυφαλείας, Πιτυοννήσου, Ἐλαιοῦσων, Κραυγίων, Κακίων, Σαλεχούσης, Δενδρουῦ, Ἀσπίδος καὶ Κεγχρείδος, διατί ἐν τῇ Ἀργολικῇ θαλάσῃ νὰ παραδράμῃ ὅλως τὰς μεγάλας καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατοικουμένας τότε νήσους Πέτσαν καὶ Πετσοπούλαν, ὅπως λεπτολογήσῃ περὶ τῶν μὴ ἄλλως ἱστορικῶν νησιδίων Τσαλλεβίνων καὶ Σουπέζας;

Τοιαύτη τις τοῦ κειμένου σύνταξις φαίνεται μὲν ἀνώμαλος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ παράλογος, οὐδ' εἶναι πάντῃ ἀνοίκειος εἰς τὸν μὴ ἐπὶ ἀκριβολογίᾳ διακρινόμενον Πausanίαν· διότι ἡ λέξις *ἐτέρα* ἔχει καὶ τὴν σημασίαν *διάφορος* ἢ *ἀντίθετος*. Τὴν δὲ περικοπὴν « ἀπὸ δὲ Σκυλλαίου πλέοντι ὡς ἐπὶ τὴν πόλιν » εἶναι ἐνδεχόμενον ὅτι ἔθεσεν ὁ Πausanίας, ὅπως ὁδηγήσῃ τὸν ἀναγνώστην νὰ ἀναζητήσῃ τὴν ἀντίθετον (ἐτέραν) ἄκραν, λαμβάνων ἀπὸ Σκυλλαίου τὴν διὰ τῆς πόλεως Ἑρμιόνης γραμμὴν, ὡς ἂν ἔλεγε σαφέστερα « ἀπὸ δὲ Σκυλλαίου πλέοντι ὡς ἐπὶ τὴν τοῦ ἡλίου δύσιν ἢ ὡς ἐπὶ τὴν ἐσπέραν. » Ἄνευ ταύτης ἢ παραπλησίας ἄλλης ἐνδείξεως, ὁ ἀναγνώστης ἀγνοῶν κατὰ τίνος διεύθυνσιν νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἄκραν Βουκέφαλα, ἠδύνατο νὰ ἀναζητῇ αὐτὴν κατὰ τὴν Τροιζηνίαν ἢ τὸ Σούνιον· καὶ ἐν τῷ Σαρωνικῷ κόλπῳ κεῖται ἄκρα τις, παρὰ τὸν λιμένα Πειραιῶς, Βουκέφαλον κατὰ τὸν Πτολεμαῖον καὶ τὸν Πλίνιον καλούμενη. Προσθετέον καὶ τοῦτο· ἂν ὁ Πausanίας διὰ τῶν λέξεων « πλέοντι ὡς ἐπὶ τὴν πόλιν » ἐνόει νὰ ἐνδείξῃ ἄκρας καὶ νήσους μετὰξὺ Σκυλλαίου καὶ Ἑρμιόνης, ἤθελε μᾶλλον εἶπαι « πλέοντι εἰς τὴν πόλιν ἢ μέχρι τῆς πόλεως ».

Καὶ ὁ Κλαυέριος, ἐν σελ. 98 τοῦ ἑκτοῦ τόμου τῆς γενομένης παρ' αὐτοῦ γαλλικῆς μεταφράσεως τοῦ Πausανίου, δίδει παραπλησίαν τοῦ κειμένου ἐξήγησιν (α), λέγων τάδε. « Ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν λαλεῖ ὁ Πausanίας περὶ τῶν νήσων τούτων (Ἀλιούσσης, Πιτυούσσης καὶ Ἀριστερῶν) ἤθελέ τις ὑπολάβει, ὅτι ἄρχεται μνημονεύων τῆς πλησιεστέρας εἰς τὴν ἄκραν Βουκέφαλα καὶ οὕτω καθεξῆς· καὶ ὅμως ὑπάρχει ὅλως τὸ ἐναντίον. Ὁ Πausanίας ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἐνδοτέρου μέρους τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ὡς τοῦτο φαίνεται εὐχερῶς ἐκ τῶν ὀνομασιῶν, αἱ διατηροῦσι καὶ νῦν ἐνικὶ τῶν νήσων· τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ λόγου αὐτοῦ, διότι λέγει, ὅτι ἀφοῦ παραπλεύσῃ τις τὰς νήτους ταύτας ἀπαντᾷ πρῶ-

(α) Ἐνταῦθα ὁ συμπλεκτικὸς « καὶ ἔρος εἰς θάλασσαν κτλ. » δὲν ἐξηγεῖται ἐντελῶς, διότι ὑπάρχει οὐ μικρὰ ἀπόστασις μετὰξὺ Τρίκερι καὶ στενοῦ Μουζακίου. Ἰσως εἶναι ἡρωτηρηστέον τὰ καίρια.

(α) Ἀποβιάσαντος τοῦ Κλαυερίου μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1814 τύπωσιν τοῦ πρώτου τόμου, οἱ ἄλλοι τόμοι ἐτυπώθησαν ὑπὸ τοῦ Legermbert, ἐπιστατούντος τοῦ Κοραῖ εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ κειμένου καὶ δόντος διαφόρους σημειώσεις, ὡς ἀναφέρει ἐξ ὁμολογίας τοῦ Legermbert ὁ J. C. Brunet ἐν τῷ Manuel du libraire.

τον τὸ ἀκρωτήριον Κωλυεργίαν, ὅπερ εἶναι τὸ ἀπὸ τῆς Ἑρμιόνης ἀπώτατον, καὶ ἔπειτα τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Βουπόρθμου, τὸ πλησιέστατα αὐτῆς κείμενον. Ὄθεν εἶναι προφανές, ὅτι ἐκ τοῦ ἀπωτάτου μέρους ἄρχεται διηγούμενος ὁ Πausanίας. » Τὴν γνώμην δὲ ταύτην τοῦ Κωλυερίου ἠσπάσθη καὶ ὁ Κιάμπης (α). Καὶ ὁ Κεῖπερτ εἰκάζει, ὅτι ὁ Πausanίας δὲν κατήλθεν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τῆς ἀνατολικομεσημβρινῆς παραλίας τῆς Πελοποννήσου μέχρι τῆς Ἑρμιόνης, ἀλλ' ὅτι παρέπλευσεν ἐξωθεν (μεσημβρινῶς) τὴν Ἰδραν διὸ καὶ τὴν μὲν ἄκραν Κωλυεργίαν ἔθεσεν εἰς τὸ ἀνατολικώτερον τῆς Ἰδρας ἀκρωτήριον, τὰ δὲ Τρίκρανα εἰς τὸ Τρίκερι, ἀπὸ δὲ τοῦ Τρίκερι ἀνεβίβασε τὸν περιηγητὴν δυτικοαρχτικῶς εἰς τὸν Βούπορθμον, ἥτοι εἰς τὸ ὄρεινόν ἀκρωτήριον τοῦ Μουζακίου.

Ὁμολογῶ, ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ἀντιθέτου ἢ διαφοροῦ, ἣν δυνατόν νὰ λάβῃ ἡ λέξις ἐτέρα, δὲν ἀποτελεῖ ἀκαταγώνιστον ὑπὲρ τῆς ἀνωτέρω ἐρμηνείας ἐπιχείρημα· οὐδ' ἐξηγεῖται διὰ τῆς ἐρμηνείας ταύτης ἡ παντελής τοῦ Πausanίου σιωπὴ περὶ τῆς μακρῆς παραλίας ἀπὸ τῆς Κορακίας μέχρι τοῦ πρὸς τὴν νῦν Βουρλιάν ἐσχάτου τῆς Ἑρμιονίδος ὄριου, ἐν ᾗ κεῖνται δύο νῆσοι, τρεῖς ἄκρα καὶ ἡ εὐφορος καὶ εὐορμος νῦν Κοιλίας. Ἀλλὰ τότε ὑπολείπεται ἡ εἰκασία, ὅτι τὸ κείμενον δὲν διεσώθη μέχρις ἡμῶν ἀκέραιον, τουτέστιν ὅτι ἡ περικοπὴ αὐτοῦ πλεονεξίᾳ ἐπὶ τὴν πόλιν » δὲν συνέχεται μετὰ τῆς « ἀπὸ δὲ Σκυλλαίου », ἀλλ' ἀνάγεται εἰς φράσιν ἐνδεικνύουσαν βορειοδυτικὴν τινα τῆς Ἑρμιονίδος παραλίαν (β).

(Ἔπεται συνέχεια)

(α) La Grecia descritta da Pausania. Milano, 1826. Δὲν βλέπω ἕμως τὴν λόγον τοῦ νὰ εἰσέλθῃ ὁ Πausanίας, κατὰ τὸν Κωλυερίου, εἰς τὸ βάθος τοῦ Ἀργελικοῦ κίλπου, ὅπως ἐνδείξῃ ἐκεῖθεν τὴν Ἀλιεύσαν, τὴν Πιτυύσαν καὶ τὰς Ἀριστερίας. Ἐκ τῆς ἡμαρτημένης ταύτης ἐξηγήσεως ὁρμήθησαν ἴσως τινὲς νὰ ἐκλάβωσιν, ὅτι Ἀλιεύσσα εἶναι τὸ Δασκαλιό καὶ Πιτυύσσα ἡ Πλατεῖα, ὡς βλέπει τις εἰς γεωγραφικὰς τινὰς πινάκας, ὡς καὶ εἰς τὴν νεώτερον τῆς Ἑλλάδος χάρτην, τὸν συνταχθέντα διαταγῇ τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως.

(β) Οὐδ' ἔχει τι παρὰδεξεν ἡ εἰκασία αὕτη. Ὁ Οὐλερῖχος δὲν ἀνέτρεψε διὰ κριτικῆς τῶν σωζομένων ῥήσεων ἐρμηνείας τὴν τῶς ἐπικρατούσαν ἐσφαλμένην ἐνομοατολογίαν τῶν λιμένων καὶ ὀρμῶν τῆς Ἀττικῆς; Πάντες σχεδὸν οἱ ἐκδόντες, σχολιάσαντες καὶ μεταφράσαντες τὸν Πausanίαν ἀποφαίνονται, ὅτι τὸ κείμενον αὐτοῦ εἶναι πολλαχῶς πλημμελές. Ὁ Περσόνιος (in aduersariis) καλεῖ τὸν Πausanίαν ἐν σελ. 38, Scriptorem corruptissimum. Ὁ δὲ Βαλχενάριος (in diatriba) λέγει ἐν σελ. 291, Quorumvis errorum exempla uno Pausanias facile praebuerit· ὁ αὐτὸς δ' ἐν σελ. 290, Apud Pausaniam nomina propria per multa vitiosa scribuntur. Ὁ δὲ Αστρὼν (Journal classique, 1816) ὑπεσυνάπτει ἐν σελ. 321, «ὅτι ὁ Πausanίας εἶναι ἀναντιρρήτως ὁ μᾶλλον ἡλλοιωμένος τῶν περὶ τὴν συγγραφὴν». Ὁ δὲ Βιλουαζὼν (in Volfii, litter. Ann. II, σελ. 416) λυπεῖται, ὅτι πολλὰ τοῦ καίμενου τοῦ Πausanίου διέφθαρται. Ὁ δὲ Κλαύριος, ἐν τόμῳ Α' τῆς προμνημονευθεῖσης μεταφράσεως αὐτοῦ, λέγει, «τὰ χάσματα εἶναι πλείονα ἢ

Η ΠΕΡΙ ΠΟΙΝΗΣ ΘΕΩΡΙΑ

ΤΟΥ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἰδε φυλλάδ. 381.)

II

Ἐν τῷ Γοργίᾳ πρόκειται διάλογος περὶ ῥητορικῆς· μεταξὺ δὲ λόγων ὁ Πῶλος δύο προτείνει ζητήματα· ὅτι τὸ ἀδικεῖν κρεῖττον τοῦ ἀδικεῖσθαι, καὶ ὅτι ἄθλιος ὁ ἀδικήσας καὶ δίκην δούς. Ὁ Σωκράτης ἐξανίσταται κατὰ τῶν ἀξιωματίων τούτων καὶ πολυμελὲς αὐτὰ μετὰ τῆς ἰδιαζούσης τῷ Πλάτῳνι διαλεκτικῆς δεινότητος. (1).

Σωκράτης. Ἀδικῶν δε δὴ εὐδαίμων ἔσται ἄρ' ἂν τυγχάνῃ δίκης τε καὶ τιμωρίας;

Πῶλος. Πικιστά γε, ἐπεὶ οὕτω γ' ἂν ἀθλιώτατος εἴη.

Σωκρ. Ἀλλ' ἐὰν ἄρα μὴ τυγχάνῃ δίκης ὁ ἀδικῶν, κατὰ τὸν σὸν λόγον εὐδαίμων ἔσται;

Πῶλ. Φημί.

Σωκρ. Κατὰ δέ γε τὴν ἐμὴν δόξαν, ὦ Πῶλε, ὁ ἀδικῶν τε καὶ ὁ ἀδικος πάντως μὲν ἄθλιος, ἀθλιώτερος μὲντοι, ἐὰν μὴ διδῷ δίκην μηδὲ τυγχάνῃ τιμωρίας ἀδικῶν, ἥττον δὲ ἄθλιος, ἐὰν διδῷ δίκην καὶ τυγχάνῃ δίκης ὑπὸ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων.

Πῶλ. Ἄτοπά γε, ὦ Σώκρατες, ἐπιχειρεῖς λέγειν.

Σωκρ. Πειράσσομαι δέ γε καὶ σὲ ποιῆσαι, ὦ ἑταῖρε, ταῦτά μοι λέγειν· φίλον γάρ σε ἡγοῦμαι. Νῦν μὲν οὖν ἃ διαφερόμεθα ταύτ' ἐστὶ· σκόπει δὲ καὶ σὺ· εἶπον ἐγὼ που ἐν τοῖς ἐμπροσθεν τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι κάκιστον εἶναι.

Πῶλ. Πάνυ γε.

Σωκρ. Σὺ δὲ τὸ ἀδικεῖσθαι.

Πῶλ. Ναί.

Σωκρ. Καὶ τοὺς ἀδικούντας ἀθλίους ἔργον εἶναι ἐγὼ, καὶ ἐξηλέγχθην ὑπὸ σοῦ.

Ἔσα φαντάζεται τις, εὐδὲ τολμῶ νὰ ἐλπίσω ὅτι ἐπέδειξα ἔλα· ἄλλαχού δὲ προσθέτει, «ὕπάρχουσι πολλὰ χωρία τοῦ Πausanίου, ἅτινα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῶσιν, εἰμὴ ἀφοῦ λάβῃ τις γνώσιν τῶν χωρῶν καὶ μνημείων, τῶν περιγραφομένων ὑπὸ τοῦ περιηγητοῦ.» Καὶ ὁ Ληκ εἰκάζει, ὡς προείρηται, ὅτι τὸ κείμενον εἶναι ἀτελές. «Ὁ αὐτὸς Ληκ περὶ τῆς ἐν κεφ. ΙΗ' τῶν Ἀττικῶν περικοπῆς, «ἐνταῦθα εἰκόνας Ἀθριανοῦ, δύο μὲν εἰσι θαπίου λίθου, δύο δὲ Αἰγυπτίου» χαλκαὶ δ' ἐστῶσι πρὸ τῶν κίωνων, ὡς Ἀθηναῖοι καλοῦσιν ἀποίκους πόλεις,» λέγει ἐν σημειώσει τὰδε. «Ἐπαιδὴ τοῦ καίμενου τοῦ Πausanίου ἐν πολλοῖς ἐξερέθησαν μέρη τινα, μάλιστα ἐνθα ἀπὸ ἐμοίων λέξεων ἄρχονται τὰ κῶλα τοῦ λόγου, διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα εἶναι πιθανόν, ὅτι παρελείφθησαν αἱ λέξεις ἃς ἀνέθεσαν πρὸ τῶν ὡς Ἀθηναῖοι» ἀναφέρει δὲ καὶ ἣν ἐποίησεν ὁ Βοίλχιος (corp. inscrip. 331) διέφθωσιν, προσθεῖς πρὸ τῆς (ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔδαφίου) λέξεως Ἀθριανός τὸ σὺ. Παραπλήσια διερρώσεις ἴσως πρετάθησαν καὶ εἰς ἄλλα τοῦ Πausanίου χωρία ὑπὸ τοῦ Ληκ καὶ ἄλλων· ἀλλ' ἡ περὶ τούτων ἔρευνα ἀνήκει εἰς ἐξ ἐπαγγέλματος φιλολόγον.

(1) Πλάτωνος Γοργίας XXVII.